

BOSHLANG'ICH SINFDADA FONETIK MASHQLARNI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O'RNI

*Andijon viloyati Andijon tumani Maktabgacha va Maktab ta'limi bo'limi tassarufidagi
36-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Mirzayeva Barchinoy Pazildjanovna

Annotation: maqolada fonetikani o'qitish orqali o'quvchilarda adabiy talaffuzni shakllantirish, imloviy savodxonlikni, so'z boyligini oshirib borish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning mazmun, usul, vositalarini ishlab chiqishni takomillashtirish to'g'risida.

Kalit so'zlar: globallashtirish, fonetika, talaffuz, urg'u, imloviy savodxonlik.

Jahonda globallashtirish jarayoni tezlashayotgan bir paytda tillarni asrash, ularni takomillashtirish va o'qitish masalalari dolzarb bo'lib bormoqda. Bugungi kunga kelib til ta'limiga doir turli interface usullar amaliyotda keng qo'llanilmoqda. Har qanday tilning asosini uning tovushlar tizimi, ya fonetikasi tashkil qiladi. Ingliz, fransuz, nemis, and boshqa rivojlangan xorijiy tillarni o'qitishga doir ilmiy adabiyotlarda fonetikaga, xususan, talaffuzga alohida e'tibor beriladi, and ta'lim jarayonida fonetik mashqlardan unumli foydalaniladi. Dunyo tajribasida talaffuz mashqlari bir bo'lim yoki bir mavzu bilan tugab qolmaydi. Darsliklarda keltirilgan mashq turlari o'quvchida to'g'ri talaffuz ko'nikmalarining osongina shakllanishiga olib. Dunyoda tillarni o'qitish kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan bo'lib; dars jarayonida lingivistik kompetensiyalarni shakllantirish nutqiy kompetensiyalarning rivojlanishiga olib keladi. Shu o'rinda chet tillarni o'qitish bilan ona tilini o'qitish maqsadlari ma'lum ma'noda farq qilishini; ularni bir chiziqda tasavvur qilib bo'lmasligini ta'kidlash lozim. Shunga qaramay, ingliz tilini o'rganish bo'yicha Belgilangan darajalar ona tiliga ham tatbiq qilinmoqda. Til o'rganishga qo'yilgan mazkur talablar asosida tinglash, gapirish, o'qish and yozish malakalari shakllanadi. Bunday yondashuvdan ijodiy foydalanib, ona tili darslarini ham samarali tashkil etish mumkin. Rivojlangan davlatlarning til o'qitish

metodikasida gapirish (speaking), yozish (writing) kabi mashgʻulotlar, asosan, mashqqa tayanadi, mashq va topshiriq aniq farqlanadi, oʻz oʻrnida ishlatiladi. SHu sababli ularning til oʻrganish kompetentligi yuqoridir. Shuningdek, PISA, PIRLS kabi xalqaro baholash tizimlari orqali dunyoning koʻplab davlatlarida oʻquvchilarning oʻqish savodxonligi aniqlanmoqda. Respublikamizda ham ona tili oʻqitish kompetensiyaviy yondashuvga asoslandi. Umumiy oʻrta taʼlim tizimidagi fonetikaga doir oʻquv materiallari mazmunini takomillashtirish, oʻquvchilarda adabiy talaffuz koʻnikmalarini shakllantirish, uning natijasida imloviy savodxonlikni oshirish bugungi kunda davlat siyosati darajasidagi dolzarb masalalardan biri boʻlib turibdi. Fonetika oʻqitish orqali oʻquvchilarda kreativ fikrlash koʻnikmalarini shakllantirish zarur. Zero, Prezidentimiz tomonidan “Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va maʼnaviy salohiyatga ega boʻlib, dunyo miqyosida oʻz tengdoshlariga hech qaysi sohada boʻsh kelmaydigan insonlar boʻlib kamol topishi, baxtli boʻlishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz”, – deb taʼkidlanishi ona tili taʼlimi oldiga mamlakatimiz yoshlarini oʻz fikrini ogʻzaki va yozma ravishda erkin hamda savodli bayon qila oladigan mustaqil fikr sohiblari etib tarbiyalashdek dolzarb vazifalarni qoʻyadi. SHu maʼnoda umumiy oʻrta taʼlim tizimida fonetika oʻqitish orqali oʻquvchilarda nutqiy hamda lingvistik kompetensiyalarni, xususan, adabiy talaffuz koʻnikmasini toʻla shakllantirish, imloviy savodxonlikni rivojlantirish, soʻz boyligining oshishiga zamin yaratish va mustaqil fikrlashga oʻrgatish uchun fonetikaga doir oʻquv materiallarining metodik taʼminotini takomillashtirish zarurati mavjud. Bugungi kunda taʼlim jarayoniga turli yangi pedagogik texnologiyalar tatbiq qilinmoqda. Biroq ona tili taʼlimida shunday mavzular boʻladiki, ularni oʻqitishda didaktik oʻyinlardan koʻra amaliy ishlash orqali kerakli natijalarga erishish mumkin. Taʼkidlash kerakki, talaffuzning imloga va aksincha, yozuvning ogʻzaki nutqqa taʼsiri boʻlishi tabiiy. Fan-texnika qanchalik shiddat bilan rivojlanmasin, baribir, yozma nutq muhim boʻlib qolaveradi. Bugungi kunda oʻquvchilar nutqida imloviy xatolar juda koʻp uchrayotganining sababi ham fonetika oʻqitish, talaffuz masalasi bilan bevosita bogʻliqdir. Oʻquvchilar oʻz ona tilidan mahorat bilan samarali foydalana olsa, oʻz fikrlarini taʼsirchan, tushunarli bayon qila olsa, ajdodlardan qolgan boy ilmiy, badiiy

merosni chuqur anglash darajasida o‘z tilini bilsa, ana shunda ona tili ta’limi o‘z maqsadiga erishgan bo‘ladi. Buning uchun ona tili darslarida foydalaniladigan o‘quv materiallari nihoyatda puxta ishlangan bo‘lishi, ko‘nikmalarni kompleks tarzda shakllantirish imkoniyatiga ega bo‘lishi lozim. Bir paytning o‘zida ham talaffuz, ham imlo, ham so‘z boyligini oshirish, qolaversa, mustaqil fikrlashga yo‘naltirishga sharoit yaratish takrorlanish jarayonini hosil qiladi, bu esa nutqiy mahoratni oshiradi. Aslida ona tili darslarining asosiy maqsadi bo‘lgan o‘quvchilarda nutqiy malakalarning shakllanishiga zamin yaratuvchi fonetika, orfografiya, orfoepiya, punktuatsiya bo‘limlarini o‘qitishda mashqlardan muntazam foydalanish, qolgan bo‘limlarni esa, topshiriqlar asosida o‘qitish samaraliroq natija beradi. “Kim xattot?” usuli. Sinf uch guruhga bo‘linadi. Qur’a tashlash yo‘li bilan ulardan biri ekspert, qolgan ikkisi bahslashuvchi jamoalarga ajratiladi. Ekspert guruhi jamoasi x va h undoshi ishtirok etgan so‘zlarni aralash holda aytaveradi, bu so‘zlardan bir jamoa tarkibida x undoshi ishtirok etgan so‘zlarni, ikkinchi jamoa tarkibida h undoshi ishtirok etgan so‘zlar qatorini yozib boradilar. Belgilangan vaqtda jamoalar ishi to‘xtatiladi. Ekspertlar jamoasi ikkala guruh ishlarini tekshirib beradi. Ish yakunida o‘qituvchi uchala guruh ishlarini ko‘rib chiqib baholaydi.

“Juftini top!” usuli. Bunda tutuq belgisi ishtirok etgan so‘zlarning paronim juftlarini topish uchun uchta jamoa bellashadi. Sardorlar bellashgan paytda qolganlar tutuq belgisi ishtirok etgan so‘z qatnashgan xalq maqollaridan topib turadi. Kimda misol ko‘p bo‘lsa, o‘sha jamoa g‘olibdir. 5 minut vaqt. Tutuq belgisi ishtirok etgan so‘zlarning talaffuzida ham kamchilik uchraydi. Darsliklarda mazkur belgining uch vazifasi haqida batafsil ma’lumot qoida shalida berilgan bo‘lsa-da, talaffuzda chalkashlik mavjud. Unlidan keyin kelganda ham ajratib aytilaveradi. Bunday holatda ham talaffuz mashqlari, topshiriqlar ve noan'anaviy usullardan foydalanish mumkin.

Adabiyotlar:

1. Hamroev G‘.H. Fonetikaning umumta’lim maktablarida o‘qitilishiga doir ayrim mulohazalar // . –Toshkent, TDPU, 2018. –B. 485-487.

2. Mirzayev F. Fonetika o‘qitishda xalq maqollaridan foydalanish ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida 2010. –B. 116-118.